

MISJA PRZYGOTOWAWCZA ONZ W KAMBODŻY ORAZ TYMCZASOWA ADMINISTRACJA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH W KAMBODŻY

Przedstawiciel Wojska Polskiego w Misji Przygotowawczej Organizacji Narodów Zjednoczonych w Kambodży oraz Tymczasowej Administracji Narodów Zjednoczonych w Kambodży (1991-1994).

Przejęcie władzy w Kambodży przez reżim Czerwonych Khmerów, do której doszło w 1975 r., okazało się początkiem jednego z najtragiczniejszych okresów w historii tego kraju. Zmęczeni wojną wewnętrzną oraz konfliktem w sąsiednim Wietnamie, który bezpośrednio wpływał na sytuację w ich państwie, Kambodżańczycy witali partyzantów dowodzonych przez Pol Pota (właściwie Saloth Sar) jak wyzwolicieli. Wkrótce okazało się, że zmiana ta jest zmianą na gorsze. Nowe władze zmieniły nazwę kraju na Demokratyczna Kampucza i rozpoczęli trwający przez kolejne lata proces budowy nowego komunistycznego i zarazem krwawego systemu. Czerwoni Khmerzy uważali, że aby go zbudować należy najpierw zburzyć stary porządek cofając się tym samym do poziomu społeczeństwa agrarnego. Rozpoczęto też likwidację potencjalnych przeciwników nowych władz – mnichów, zwolenników poprzedniego rządu, a także tych, którzy nie rokowali nadziei na zmianę we wzorcowych obywateli Demokratycznej Kampuczy. Ludność podzielono według przydatności do konkretnej pracy, jednocześnie mordując tych, którzy nie byli dostatecznie produktywni. W kontaktach międzynarodowych Czerwoni Khmerzy także postępowali bezpardonowo, zwłaszcza w stosunku do Wietnamczyków. Jedną z ich pierwszych decyzji było wypędzenie ludności pochodzenia wietnamskiego oraz rozmieszczenie wojska wzdłuż granicy między tymi państwami. Wierząc w swoją siłę w 1978 roku sprowokowali Wietnamczyków do ataku. Doświadczone w boju komunistyczne wojska wietnamskie szybko położyły kres władzy Pol Pota. Wkrótce okazało się jednak, że bilans krótkiego okresu jego rządów jest tragiczny. Szacuje się, że w ciągu trzech i pół roku rządów Czerwonych Khmerów w kraju liczącym kiedyś 7,5 mln mieszkańców w wyniku egzekucji, głodu i chorób zginęło ok. 2,5 mln ludzi.

Po wietnamskiej interwencji w Kambodży (nazywanej od tego czasu Ludową Republiką Kampuczy) pierwszy przywódca po uzyskaniu przez nią niepodległości w 1953 r. książę Norodom Sihanouk w 1978 roku ponownie zawarł sojusz z Czerwonymi Khmerami. Mimo nieufności wobec ludzi Pol Pota uczynił to, aby przeciwstawić się siłom komunistycznego Wietnamu. Cztery lata później stanął na czele Koalicyjnego Rządu Demokratycznej Kampuczy (w jego składzie byli też Czerwoni Khmerzy). We wrześniu 1989 r. wojska wietnamskie zostały ewakuowane z Kambodży jednak u władzy powstał sprzyjający Wietnamczykom rząd premiera Hun Sena. Istnienie dwóch skrajnie różniących się ośrodków władzy doprowadziło do wybuchu wojny domowej. Aby zakończyć konflikt wewnętrzny obie strony w dniach 24-26 sierpnia 1991 r. w Pattaya (Tajlandia) prowadziły negocjacje pokojowe, wspierane przez Organizację Narodów Zjednoczonych. Zakończone porozumieniem rozmowy zyskały aprobatę Rady Bezpieczeństwa ONZ, która zaleciła zwołanie w Paryżu konferencji pokojowej. Jednocześnie przychyliła się do wniosku Najwyższej Rady Narodowej o wysłanie do Kambodży

grupy obserwatorów ONZ. Negocjacje na temat zakończenia wojny oraz przeprowadzenia demokratycznych wyborów w tym kraju odbyły się w dniach 19-21 września 1991 r. w Nowym Jorku. Zaproszone strony konfliktu zgodziły się na jak najszybsze przeprowadzenie konferencji paryskiej (21-23 października 1991 r.).

Podpisanie porozumienia pokojowego między przedstawicielami prowietnamskiego rządu Kampuczy a Czerwonymi Khmerami, które weszło w życie 23 października 1991 roku, pozwoliło na aby Rada Bezpieczeństwa ONZ uchwaliła rezolucję numer 717. Na jej mocy 16 października 1991 r. powołano do życia Misję Przygotowawczą Organizacji Narodów Zjednoczonych w Kambodży (United Nations Advance Mission in Cambodia – UNAMIC). Miała ona pomagać stronom konfliktu kambodżańskiego w utrzymaniu zawieszenia broni przez okres potrzebny do zorganizowania operacji pokojowej na szeroką skalę. UNAMIC miała także przygotowywać miejscową ludność do działań dążących do usunięcia min. Później, mandat misji został rozszerzony o podstawowe szkolenia dla ludności Kambodży w odszukiwaniu min, ich usuwaniu, a także rozminowywaniu głównych szlaków komunikacyjnych. Wśród 23 państw kontrybutorów znalazła się także Polska, która wysłała w grudniu 1991 r. do udziału w tej misji dwóch obserwatorów wojskowych. Oprócz 2 polskich oficerów w misji wzięło też udział 76 innych obserwatorów oraz 235 osób pozostałego personelu.

UNAMIC zgodnie ze swoją nazwą miała przygotować warunki do przeprowadzenia wielowymiarowej operacji pokojowej ONZ w Kambodży. Tymczasowa Administracja Narodów Zjednoczonych w Kambodży (United Nations Transitional Authority in Cambodia - UNTAC) powstała na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa S/RES/745 z dnia 28 lutego 1992 r. Od początku była to operacja wielofunkcyjna o mieszanym składzie wojskowo-policyjno-cywilnym. Mandat wydany na okres nie dłuższy niż 18 miesięcy przewidywał następujące zadania dla UNTAC:

- rozbrojenie stron konfliktu;
- odseparowanie oddziałów poszczególnych frakcji połączone z ich demobilizacją;
- działania na rzecz ułatwienia powrotu uchodźcom;
- przygotowanie i przeprowadzenie wolnych, demokratycznych wyborów.

Miało je wykonywać od 15 do 20 tysięcy wojskowych i cywili. Szefem misji został Specjalny Przedstawiciel Sekretarza Generalnego ONZ. Ze względu na różnorodność zadań jakie miano realizować siły UNTAC podzielono na siedem różnych komponentów: wojskowy (najbardziej rozbudowany), wyborczy, policyjny, uchodźczy, repatriacyjny, administracji cywilnej oraz praw człowieka.

Wśród 29 państw, które tworzyły komponent wojskowy misji znalazła się także Polska. W trakcie organizacji misji wyszły na jaw problemy, które wpłynęły na późniejsze jej funkcjonowanie i kształt. Trudnością w organizacji i prowadzeniu misji była niestabilizowana sytuacja polityczno-militarna w tym indochińskim państwie oraz brak efektywnie działających władz lokalnych, z którymi mogły by współpracować siły ONZ. Na przebieg misji wpływało też to, że wspólne uzgodnienia i porozumienia zaczęły być sabotowane przez ugrupowanie Czerwonych Khmenów, co wymusiło wysłanie większych sił pokojowych. Także sytuacja społeczno-gospodarcza w jakiej znalazła się Polska na początku lat 90. XX wieku spowodowała, że przygotowania do wysłania polskiego kontyngentu przebiegały w sposób pośpieszny i chaotyczny. Funkcjonowanie w rejonie mandatowym utrudniały także warunki klimatyczne, zwłaszcza intensywne opady i wysoka temperatura, panujące w Kambodży. Także warunki socjalno-bytowe jakie zastali na miejscu Polacy były dalekie od ideału.

Ostatecznie władze w Warszawie zdecydowały się wysłać nie jedną zwartą jednostkę, jak miało to miejsce w dotychczasowej historii misji zagranicznych, lecz Polski Batalion Logistyczno-Inżynieryjny. Oprócz batalionu logistycznego Polacy wystawili też Polskie Inżynieryjne Siły Zadaniowe oraz prowadzili Centralną Składnicę Zaopatrzenia. Polski Kontyngent Wojskowy miał liczyć etatowo 718 żołnierzy. Przerzucono ich do Kambodży drogą lotniczą od 14 czerwca do 14 lipca 1992 r. Sprzęt dotarł na miejsce z Gdyni na pokładzie wyczarowanych przez ONZ statków handlowych. Dowódcą polskiego batalionu logistyczno-inżynieryjnego został płk Tadeusz Jędrzejczak. Warto podkreślić, że szefem logistyki Kwatery Głównej UNTAC oraz starszym oficerem narodowym został płk Kazimierz Gięty, były dowódca PKW w siłach pokojowych UNTAG w Namibii w latach 1989-1990. Druga zmiana polskiego kontyngentu, która była zarazem ostatnią, dowodzona była przez płk Kazimierza Zawilińskiego. Od lutego 1993 r. funkcję starszego oficera narodowego pełnił płk Krzysztof Mamczur. Do zadań jakie otrzymali polscy żołnierze należało: zapewnienie transportu w rejonie odpowiedzialności; zapewnienie kontyngentom operacyjnym wody, paliwa i żywności; budowa oraz naprawa dróg i mostów; kontrola uzbrojenia znajdującego się w posiadaniu lokalnych ugrupowań i sił zbrojnych; zabezpieczenie funkcjonowania centralnych magazynów zaopatrzenia sił UNTAC.

Organizatorzy misji dokonali podziału terytorium Kambodży na 9 (ponumerowanych od 1 do 9) sektorów operacyjnych, których granice pokrywały się z granicami administracyjnymi prowincji. Dwa z tych sektorów (5 i 9), ze względu na znaczną powierzchnię, zdecydowano się podzielić na dwie części, które oznaczono jako sektory 5E (wschód) i 5W (zachód) oraz odpowiednio – 9E i 9W. Polacy z kompanii logistycznych zostali rozmieszczeni w 6 sektorach operacyjnych w miejscowościach: Phnom Penh, Sihanouk Ville, Kampong Cham, Siem Reap, Kapong Thom, Stung Treng.

Polskie Inżynierskie Siły Zadaniowe, które liczyły 227 żołnierzy, początkowo zostały rozmieszczone w Pursat, a od kwietnia 1993 roku przeniesiono je do miejscowości Kratie, gdzie panowały lepsze warunki socjalno-bytowe. Do ich zadań należało remontowanie mostów oraz dróg w rejonie od Ghanang do Battamban.

Centralna Składnica Zaopatrzenia UNTAC znajdowała się w Phnom Penh. W jej skład weszło 64 polskich żołnierzy. Zajmowali się dystrybucją materiałów technicznych, biurowych i środków czystości dla wszystkich elementów misji UNTAC.

Znaczący wpływ na możliwość realizacji zadań mandatowych miała sytuacja wewnętrzna w Kambodży, związana ze zbliżającymi się wyborami. Od momentu akcji rejestracji wyborców, która rozpoczęła się 5 października 1993 r. oddziały Czerwonych Khmerów rozpoczęły prześladowanie ludności cywilnej oraz atakowały siły rządowe wierne Najwyższej Radzie Narodowej. Zwolennicy Pol Pota, chcąc sparaliżować wolne wybory, w których jak dobrze przeczuwali nie mieli by szans na wygraną, rozpoczęli ataki na wspierających ich organizację personel ONZ. Atakowani byli też żołnierze polscy, którzy z racji pełnionych funkcji nie byli w większości uzbrojeni. Było to nowe doświadczenie dla Polaków pełniących od wielu lat „niebojowe” zadania w ramach misji ONZ. Błękitny beret Organizacji Narodów w Zjednoczonych świadczący o neutralności jego posiadacza i mający chronić przed atakami nie zapewnił tego np. w połowie kwietnia 1993 r. kiedy to żołnierze z polskiej 5. kompanii wsparcia logistycznego stacjonujący w Kompong Thom należeli się pod ostrzałem Czerwonych Khmerów. Kolejny atak miał miejsce z 23 na 24 kwietnia 1993 r., gdy żołnierze 4. kompanii wsparcia logistycznego w Siem Reap musieli odeprzeć atak zwolenników Pol Pota. Ponowny atak odbył się 3 maja 1993 r. w Siem Reap oraz 4 maja 1993 r. w Kampong Thom. Te oraz kolejne incydenty spowodowały, że siły PKW w misji UNTAC zostały dozbrojone, powstały także umocnienia polowe, co miało zwiększyć poziom bezpieczeństwa podczas pełnienia zadań mandatowych przez Polaków. Zagrożeniem dla sił pokojowych ONZ były także grasujące w okolicy „bandy”, które rozstrzygały konflikty między sobą przy użyciu broni palnej. Mimo coraz częstszych ataków obyło się bez ofiar śmiertelnych wśród członków PKW, jedynie kilku żołnierzy polskich zostało rannych.

Obok głównego celu misji UNTAC jakim było przygotowanie i przeprowadzenie wolnych wyborów, ważnym zadaniem realizowanym przez komponent wojskowy było zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom Kambodży. Jedną z metod realizacji tego zadania było gromadzenie broni i amunicji należących do poszczególnych formacji zbrojnych działających na terenie tego państwa. W działania tego typu od początku swojej obecności włączyli się Polacy tworząc w każdej kompanii logistycznej tzw. grupy amunicyjne, liczące po 3-4 osoby. Zgromadzoną amunicję i broń, wśród której znalazły się nawet porzucone myśliwce, oceniano, zabezpieczano lub niszczone. Pozostałe uzbrojenie przekazano miano siłom zbrojnym nowego państwa kambodżańskiego.

Mandat misji został wypełniony we wrześniu 1993 r., po ogłoszeniu konstytucji Królestwa Kambodży i utworzeniu nowego rządu. Zakończyło to trwającą prawie 13 lat wojnę domową w tym kraju. Do 11 listopada 1993 r. wycofano wszystkie kontyngenty stacjonujące w Kambodży. Misje UNIMIC i UNTAC były jedną z najdroższych tego typu operacji w historii ONZ. Wydatki związane z ich powołaniem i funkcjonowaniem szacuje się na ok. 1,6 mld dolarów. Łącznie w misji wzięto udział 1253 żołnierzy zawodowych i służby zasadniczej oraz pracowników wojska oraz 16 obserwatorów wojskowych z Polski. Ostatni z Polaków powrócili do kraju na początku 1994 r. po przekazaniu prowadzonej na miejscu bazy materiałowej. Podczas trwania misji poniosło śmierć 5 polskich żołnierzy. Mimo występujących problemów, trudnych warunków socjalnych i niebezpieczeństwa ze strony Czerwonych Khmerów i ich zwolenników polscy żołnierze wykonywali swoje zadania rzetelnie i terminowo, przyczyniając się do realizacji celów misji UNTAC.

